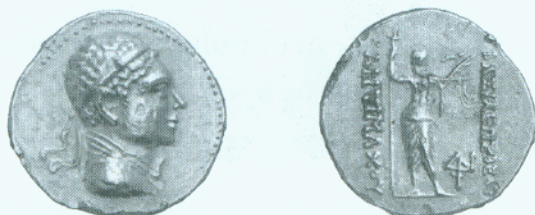

Zkřížená ražba z razidel králů Euthydemu II. a Antimacha I. a její interpretace v historickém kontextu

Michal Mašek

Na zahraniční aukci¹ byla nabízena a neznámým sběratelem zakoupena zkřížená ražba tetradrachmy pocházející zřejmě z doby vzpoury velkokrále Eukratida (171–139 př. n. l.) proti panovníkům z dynastie krále Euthydemu I. (220–186 př. n. l.).² Rozsah této stati nedovoluje širší popis historických událostí, na tomto místě proto uvedu jen krátký historický přehled potřebný pro pochopení závěrů vyvozených z dochované zkřížené ražby.³

BAKTRIE, řecko-baktrijské království, Euthydemus II. (186–170 př. n. l.) a Antimachos I. (170–160 př. n. l.), tetradrachma, zkřížená ražba.

Av.: poprsí Euthydemu II. s diadémem zprava, perlovec.

Rv.: stojící Poseidon zpredu, pravou rukou se opírá o dlouhý trojzubec, v levé ruce drží palmovou ratolest. V pravé části mincovního pole značka.

Nápis: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΘΕΟΥ ΑΝΤΙΜΑΧΟΥ.

15,61 g; 13,43 x 13,71 mm; 1 h.

Lit.: Mitchiner 113⁴ a 124⁵, Sear 7536⁶ a 7542.⁷

¹ The New York Sale, Auction 17, 9. 1. 2008, položka 128.

² Mince byla o několik měsíců později publikována v časopise ONS, kde však byl zpochybněn její původ a popis byl zařazen do článku o falzech. Zpráva v ONS, stejně jako tento článek, vycházela pouze z fotografického materiálu. BRACEY, R.: *A Flood of Fake Bactrian Coins*, in: *Journal of the Oriental Numismatic Society* 196, 2008, s. 2–5.

³ Za laskavé připomínky děkuji L. Stančovi z FF UK. K baktrijské historii viz též: MAŠEK, Michal: *Mincovnictví baktrijského království*, *Mince a bankovky* 2007, č. 2, s. 35–37; TÝŽ: *Dynastie Diodotovců*, *Mince a bankovky* 2008, č. 1, s. 29–31 a příspěvek ve sborníku konference *Peníze v proměnách času* z roku 2007 (v tisku).

⁴ MITCHINER, Michael: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, London 1975, s. 62. Data vlády jednotlivých panovníků jsou uváděna v souladu s publikací SENIOR, R.C.: *The Indo-Greek and Indo-Scythian King Sequences in the Second and First Centuries BC*, Supplement to ONC Newsletter 179, 2004, která se od Mitchinerovy datace liší.

⁵ MITCHINER, M.: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, s. 73.

⁶ SEAR, D. R.: *Greek Coins*, s. 709. Tato publikace vychází z Mitchinerovy práce.

⁷ SEAR, D. R.: *Greek Coins*, s. 710.

Použitá mincovní značka⁸ není potvrzena na žádné publikované ražbě Euthydema II. Popisovaná ražba vznikla zkřížením razidel následujících mincí:

BAKTRIE, řecko-baktrijské království, Antimachos I. (170–160 př. n. l.), tetradrachma.

Lit.: Mitchiner 124f.⁹

Hmotnost 16,96 g.

BAKTRIE, řecko-baktrijské království, Euthydemus II. (186–170 př. n. l.), tetradrachma.

Lit.: Mitchiner 113d.¹⁰

Hmotnost 16,98 g.

Historie nejvýchodnějšího helenistického království, řecké Baktrie, je díky nedostatku písemných pramenů zahalena rouškou tajemství. Výjimku tvoří snad jen období těsně po odtržení tohoto království od seleukovského soustátí. Tato skutečnost je zaznamenána a popsána celkem jednoznačně, stejně tak okolnosti násilné změny vládnoucí dynastie Diodotovců a její nahrazení dynastií Euthydemovců. Několik krátkých zmínek v antických kronikách náhodně popisuje děje, které se právě díky nedostatku spolehlivých pramenů jeví jako historické milníky. K nim patří i události z doby vlády Euthydema I., jeho syna Demetria (186–170 př. n. l.) a také uzurpace baktrijského trůnu králem Eukratidem. Se smrtí Eukratida písemné prameny umlkají a pro následující desetiletí slouží jako jediné řecky psané záznamy pouze nápisy na mincích. Jejich význam však nesmí být podceňován ani pro období, k nimž existují jako hlavní prameny písemné záznamy.

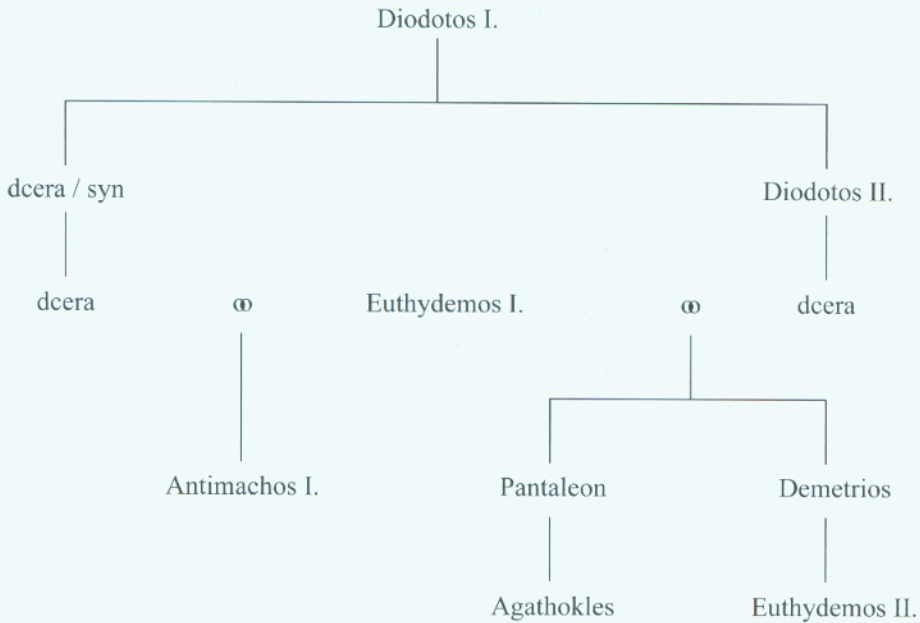
•••••

⁸ Otázka významu mincovních značek na řecko-baktrijských a indo-řeckých mincích není dosud uspokojivě vysvětlena. V literatuře stále přežívá Mitchinerovo přiřazení značek k městským mincovnám. Nové bádání se staví k možnosti definitivního určení významu těchto drobných značek rezervovaně se širším možným výkladem – od značek mincoven, mincmistrů nebo emise bez pevného rozhodnutí.

⁹ MITCHINER, M.: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, s. 73.

¹⁰ MITCHINER, M.: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, s. 62.

Po vzniku Parthského království došlo k odtržení baktrijské satrapie od centrálních území seleukovské říše. Toho využil satrapa Diodotos a prohlásil se okolo roku 256 př. n. l. králem.¹¹ Založil tak první, krátce vládnoucí dynastii této nejvýchodnější výspy helenistické kultury. Vládu Diodotova stejnojmenného syna ukončila úspěšná vzpoura vedená novým králem Euthydemem I. Jeho syn, král Demetrios I. převzal vzkvétající stát, který dále upevňoval a rozšiřoval.¹² Zpočátku panoval společně s králem Pantaleonem, který byl s největší pravděpodobností jeho starší bratr. Možné příbuzenské vazby v euthydemovské linii naposledy navrhl Senior.¹³

Rodokmen: Příbuzenství Diodotovců a Euthydemovců

Díky Demetrioovým výbojům došlo k ovládnutí zemí ležících jižně a východně od pohoří Hindúkuš.¹⁴ Pro usnadnění styků původní satrapie se zeměmi se zcela odlišnou kulturní i obchodní tradicí byly zavedeny mince na základě odlišného hmotnostního standardu. Tato problematika však není předmětem této stati.

Na konci Demetrioovy vlády došlo ke vzpouře velmože Eukratida. Tato vzpoura pokračovala i po Demetrioově smrti.¹⁵ V současné době panuje ustálený názor na následnictví panovníků euthydemovské dynastie, kteří se vystřídali na baktrijském trůnu. Podle těchto teorií měl nejprve vládnout nejstarší Euthydemus II. a po něm Antimachos I. a Agathokles (175–165 př. n. l.).

•••••

¹¹ EPITOMA HISTORIARUM PHILIPPICARUM, ed. John Selby WATSON, London, 1853, XLI, 4.
¹² EPITOMA HISTORIARUM PHILIPPICARUM, XLI, 6, 3. Podrobně NARAIN, A. K.: *The Indo-Greeks*, Delhi 1957, reprint 2003, s. 67–90.
¹³ SENIOR, R.C.: *The Indo-Greek and Indo-Scythian King Sequences*, s. 3
¹⁴ EPIGRAPHIA INDICA, Vol. XX (1929-30), Delhi 1933, s. 86–89.
¹⁵ EPITOMA HISTORIARUM PHILIPPICARUM, XLI, 6.

Existuje několik důvodů, podle kterých je možné formulovat teorii, že Euthydemos II. nevládl zcela samostatně, ale že od samého počátku nebo spíše v průběhu své vlády přizval ke spoluprádě výše zmíněného Antimacha I. a Agathokla.

Mezi známé důvody pro možnost spoluprády Euthydemu II. s oběma uvedenými panovníky (Mitchiner je spojuje do skupiny tzv. *legitimního tria* a předpokládal jejich těsnou příbuzenskou vazbu) řadím skutečnost, že Euthydemos II. není připomínán v řadě genealogických tetradrachem krále Agathokla. Ten nechal vyrazit řadu komemorativních mincí, k nimž jako předlohy sloužily vysoké nominály královských předchůdců. Emise začala připomínkou Alexandra Velikého¹⁶ a přes Seleuka I.,¹⁷ Diodota I.,¹⁸ Euthydemu I.¹⁹ Demetria I.²⁰ končí tetradrachmou Pantaleona.²¹ Ke jménům všech panovníků je přidán božský přídomek. Pokud by Euthydemos II. byl Agathoklovým přímým předchůdcem, byl by nejspíš připomenut stejným způsobem.

Jako druhý důvod pro uvažovanou spoluprádu Euthydemu II. s Agathoklem a Pantaleonem uvažuji zcela unikátní použití niklu k výrobě mincí. Niklové mince v atickém hmotnostním standartu vydávali pouze tři panovníci: Euthydemos II.,²² Agathokles²³ a Pantaleon.²⁴ Nikl se do Baktrie dostal nejspíš obchodní cestou z Číny. Vzácnost těchto mincí a z ní vyplývající malé množství použitého materiálu ukazuje spíše jednorázovou dodávku a nejspíš i jednorázové zpracování tohoto kovu.²⁵ Argumentaci opírající se o použití niklu je ovšem nutné přijímat s výhradou. Shodné mincovní značky na niklových ražbách Euthydemu II. a obou bratrů jsou doplněny odlišnými obrazovými náměty. Zatímco obrazy na ražbách Agathokla a Pantaleona jsou až na královská jména zcela identické, emise ve jménu Euthydemu II. nesou odlišné lícní i rubní náměty.

Třetí argument pro teorii o současném panování Euthydemu II. a Antimacha I. s Agathoklem je právě popisovaná hybridní ražba. Pravděpodobnost, že dojde ke zkřížení razidla vládnoucího panovníka s razidlem panovníka již zemřelého je výrazně nižší, než v případě, kdy oba vládou ve stejnou dobu. Lze samozřejmě diskutovat o formě spoluprády. Mohlo se jednat o dva rovnocenné partnery, vybavené shodnými pravomocemi. Druhou možností představuje vztah podřízenosti jednoho panovníka druhému.

Zbývá ještě zamyslet se nad možnými příčinami vzniku této zkřížené ražby. První možnost nabízí R. Bracey, který tvrdí, že mince obou vládců byly emitovány v jedné mincovně současně.²⁶ Nabízí se však otázka, zda tomu tak bylo od samého počátku jejich spoluprády nebo jestli byly ke sloučení mincoven donuceni okolnostmi.

•••••

¹⁶ MITCHINER, M.: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, typ. č. 142.

¹⁷ MITCHINER, M.: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, typ. č. 143.

¹⁸ MITCHINER, M.: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, typ. č. 144.

¹⁹ MITCHINER, M.: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, typy č. 117, 118, 119.

²⁰ MITCHINER, M.: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, typ. č. 146.

²¹ CNG Mail Bid Sail 75.

²² MITCHINER, M.: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, typy č. 117, 118, 119.

²³ MITCHINER, M.: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, typ č. 147, 148.

²⁴ MITCHINER, M.: *Indo-Greek and Indo-Scythian Coinage*, typ č. 161.

²⁵ S dodávkou kovu museli s největší pravděpodobností do Baktrie přijet i řemeslníci seznámení s technologií zpracování niklu. Též NARAIN, A.K.: *The Indo-Greeks*, s. 37, 257–258.

²⁶ BRACEY, R.: *A Flood*, s. 4.

Důvod pro přesun původně samostatných mincoven je zřejmý – postupné obsazování jednotlivých lokalit vzdorokrálem Eukratidem. Unikátní mince tak může být němým svědkem těchto dramatických událostí a její existence podporuje teorii o společné vládě čtyř králů Euthydem II., Antimacha I., Agathokla a Pantaleona. Pomocí všech tří výše uvedených argumentů lze též polemizovat s tvrzením, že Euthydem II. mohl být mladší bratr Demetria I. a tudíž synem krále Euthydem II.²⁷

.....

Michal MAŠEK, A mule of Euthydem II and Antimachos I coins and its interpretation in historical context

There was an unpublished Greek-Bactrian tetradrachm registered in the numismatic trade muled of obverse produced under Euthydem II (Fig. 1, Mig 113) and reverse struck under Antimachos I (Fig. 2, Mig 124f). The mark on its reverse has never been published under coins of Euthydem II.

The described mule probably appeared in time of uprising of the future King Eukratides I against the rulers of the Euthydemian dynasty. These rulers evidently cooperated closely. There were several reasons why Euthydem II did not rule fully independently, but from the very beginning of his rule or possibly during it, he invited Antimachos I and Agathokles to join his rule.

There is another fact supporting the theory of the joined rule of Euthydem II and the two above mentioned rulers (M. Mitchiner classifies them as the so-called 'Legitimate Trio' and supposes close family ties there) – Euthydem II has not been mentioned in line of the genealogical tetradrachms struck under Agathokles. He produced numerous commemorative coins inspired by high denominations of his Royal predecessors. They started with coins in memory of Alexander the Great, then Seleukos I, Diodotos I, Euthydem I, Demetrios I, and finally finished with the tetradrachm of Pantaleon. All Royal names have been accompanied with the Divine attributes. If Euthydem was a direct predecessor of Agathokles, he would have to be mentioned in the same way.

There is also another reason for the joined rule of Euthydem II, Agathokles and Pantaleon – unique use of nickel for coin production. Coins made of nickel of the Attic standard were struck under three rulers only: Euthydem II, Agathokles and Pantaleon. Same mint-marks on nickel coins produced by Euthydem II and both brothers have been added with different images. While in case of images of Agathokles and Pantaleon, where the images are equal with exception for their Royal names, coins struck under Euthydem II bear different images on their obverses and reverses.

The third argument for the joined rule of Euthydem II, Antimachos I and Agathokles is represented by existence of the mentioned mule. Probability, that coins of the ruling King could be muled with the coins produced under the dead one, is clearly lower comparing to the situation when they ruled in the same time. Of course, it is possible to discuss the form of the joined rule. They could rule as equal partners with same rights. Or they could be subordinated one another.

Also the possible reasons for existence of the mule must be discussed. There is a possibility, that coins of both rulers could be produced in the same mint at the same time. It is questionable, if it worked from the very beginning of their joined rule or if the joined production was a result of some particular circumstances.

The reason for moving independent mints is clear – gradual occupation of individual localities by an alternative ruler, Eukratides. This unique coin can serve as a proof of dramatic events and its existence can support theory of the joined rule of four Greek-Bactrian Kings: Euthydem II, Antimachos I, Agathokles and Pantaleon.

English by V. Novák

.....

²⁷ NARAIN, A.K.: *The Indo-Greeks*, s. 33. Tvrzení, že Euthydem II. je mladším bratrem Demetria I. dokládá na základě podobných rubních motivů na mincích obou panovníků. Jeho práce je velmi podnětná, ovšem uvedený příklad dokládá spekulativní charakter závěrů v situaci, kdy se nedochovala spolehlivá fakta.